

5. Sopivnyk I.V. Osoblyvosti hromadianskoho vykhovannia studentiv na prykladi vyshchikh ahrarnykh zakladiv osvity / I. V. Sopivnyk // Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu. – Vyp. 68, 2003. – S. 175-183.

ДИАГНОСТИКА СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ СТУДЕНТОВ АГРАРНЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

М. В. Палагнюк

***Аннотация.** Приведены результаты исследования гражданской позиции у студентов вузов аграрного профиля, которое проводилось с целью изучения подходов и поиска возможностей для создания методики воспитательной работы со студентами, предполагает воспитание у них активной гражданской позиции в современных условиях.*

***Ключевые слова:** гражданин, гражданская позиция, гражданское воспитание*

DIAGNOSTICS OF COMPONENTS OF CIVIL POSITIONS BY STUDENTS OF AGRICULTURE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

M. V. Palahniuk

***Abstract.** The results of the study civil position among university students agrarian structure, which was carried out to study the approaches and finding opportunities to create educational work methods with the students, involves raising their active civil position in the modern world.*

***Key words:** citizen, citizenship, civil position, civic education.*

УДК 159.947.23-053

СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

К. А. ПЕКАЧ, здобувач кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: pekach_ka@ukr.net

***Анотація.** У статті здійснено аналіз нормативних документів та праць вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо структурування поняття «громадянська відповідальність». Подано результати експертного оцінювання щодо відбору основних складових громадянської відповідальності учнівської молоді. Змодельовано структуру громадянської відповідальності особистості.*

***Ключові слова:** громадянське виховання, відповідальність особистості, громадянська відповідальність, громадянська самосвідомість, громадянська само ідентифікація, громадянські цінності, громадянська поведінка.*

Актуальність (Introduction). В умовах поширення загроз національній безпеці України одним із пріоритетних напрямів виховання дітей і молоді є

© К. А. Пекач, 2016

національно-патріотичне та громадянське виховання. Хоча в умовах ескалації конфліктів й зростає увага до проблем формування особистісних якостей населення, проте варто пам'ятати, що «виховання молодого покоління, як свідомих громадян своєї держави, є важливим завданням кожного суспільства, ще з часу виникнення перших державних утворень» [1, с.7]. Дослідники відзначають, що ще з «кінця VI-IX століття склалася самобутня, специфічна система виховання у східних слов'ян, яка формувала у підростаючого покоління окремі громадянські цінності притаманні цьому історичному періоду. Серед них найбільш важливими були: працелюбність, пошана до встановлених норм і правил поведінки, свобода, мужність, гідність, пошана до обрядів і традицій, відданість та готовність до захисту тогочасних протидержавних утворень, прихильність до загальнолюдських цінностей» [2, с.190]. На сучасному етапі розбудови суверенної, правової, демократичної України перед суспільством гостро стоять нові виклики та завдання, які обумовлюють зміст громадянського виховання дітей та молоді, що відображений у ряді документів, зокрема Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції громадянської освіти та виховання дітей і молоді в Україні, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді тощо. Виходячи із пріоритетних загальнодержавних завдань, змісту громадянського виховання, психолого-педагогічних особливостей розвитку особистості необхідно обґрунтовувати структуру громадянської відповідальності учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питання структури поняття «відповідальність» висвітлюють у своїх працях ряд вітчизняних дослідників, зокрема Т. Алексеєнко, І. Бех, Г. Васянович, М. Левківський, К. Муздибаєв, А. Плахотний, М. Сметанський, І. Сопівник, В. Шусть та ін. Окремі аспекти структури поняття «громадянська відповідальність» знайшли своє відображення у працях М. Левківського, В. Примак, І. Сопівник та ін.

Мета (Purpose) статі полягає в обґрунтуванні структури громадянської відповідальності учнівської молоді.

Методи (Methods). У процесі дослідної роботи застосовано комплекс методів науково-педагогічного дослідження, зокрема аналіз, систематизація та узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо проблеми дослідження, контент-аналіз нормативних документів, експертне опитування з метою відбору основних складових громадянської відповідальності учнівської молоді, моделювання структури громадянської відповідальності.

Результати (Results). У структурі громадянськості особистості дослідники виділяють «громадянську свідомість, почуття громадянської гідності, почуття громадянської відповідальності, почуття громадянського обов'язку, громадянську мужність, прихильність до державних інтересів, суспільну ініціативність, громадянську дисциплінованість, національну гідність, готовність захищати Батьківщину, піклування про державну мову, піклування про природу, правосвідомість, громадську активність, громадянську вірність, політичну волю, прихильність до вселюдських цінностей, повагу до національних традицій, державний оптимізм» [3, с.76]. Оскільки громадянська відповідальність є складовою громадянськості, тому вважаємо за доцільне означити її сутність. Дослідники розглядають громадянську відповідальність як «відповідальність, що характеризується наявністю в особистості системи моральних, правових, політичних, економічних, історичних, культурологічних усвідомлених знань,

сприйняття громадянських цінностей та на їх основі формування громадянської позиції, яка реалізується у відповідальній громадянській поведінці» [4, с. 10]. Громадянську відповідальність розглядаємо як особистісне утворення, що включає громадянську самоідентифікацію, інтериоризовані громадянські цінності, готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та здійснювати громадянські права, з метою особистісної самореалізації в системі «громадянин-держава».

Виходячи із сутності поняття «громадянська відповідальність» необхідно обґрунтувати і структуру даного поняття. Вважаємо за доцільне звернутися до праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, М. Левківський структуру громадянської відповідальності подає у розрізі компонентів, зокрема ціннісно-орієнтаційного, мотиваційного, когнітивного, практичного та особистісного. Ціннісно-орієнтаційний компонент включає систему загальнолюдських і національних цінностей, як складників культури, зокрема самоцінність конкретної людини, її життя, здатність учнів захоплюватися красою живого, вчинками добродійної діяльності, гуманного ставлення один до одного, розуміння доцільності добротворчої, розумноперетворювальної діяльності людських спільнот та ін. Мотиваційний компонент включає соціальні й особистісні спонукальні чинники. Когнітивний компонент громадянської відповідальності містить ті складники, які віддзеркалюють сутність прав і обов'язків школярів (здатність юнака чи дівчини толерантно відстояти свою точку зору, вміння переконати опонента у розмові на гостру тему, а також розвитку тих якостей, які виявляють терплячість, співчуття). Практичний компонент передбачає формування суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних вмінь. Особистісний компонент передбачає розуміння і виявлення кожним вихованцем власної неповторності, унікальності, власної відповідальності за все навколишнє на «малій батьківщині» [5, 5-8].

У дослідженні І. Сопівник [6, с. 80] структура громадянської відповідальності подається за рівнями (вмотивованість, знання і переконання, почуття і ставлення, дії і вчинки) із їх чіткою конкретизацією. Зокрема вмотивованість включає: усвідомлену потребу в засвоєнні системи моральних, правових, політичних, економічних, історичних, культурологічних знань; усвідомлену потребу в приналежності до певної соціальної групи, народу; вмотивованість особистості до суспільно значимих дій і вчинків. На когнітивному рівні (знання і переконання) громадянська відповідальність передбачає: знання основ права; політико-економічні знання; історико-культурні; розуміння сутності громадянських цінностей. До почуттів і ставлень відносяться: громадянська ідентифікація; повага до державних символів, історії, культури, традицій, мови українського та іншого народів; відповідальне ставлення особистості до законів, держави як інституту; толерантне ставлення до інших людей, культура міжнародного спілкування. Поведінковий рівень включає: патріотизм; готовність особистості свідомо приймати і добровільно виконувати існуючі закони; активну участь в громадській діяльності.

У процесі дослідної роботи нами було застосовано метод експертної оцінки для відбору найбільш важливих структурних складових громадянської відповідальності. Експертам було запропоновано (24 особи – вчителі ліцеїв) оцінити важливість окремих складових громадянської відповідальності учнівської молоді. Відповідь «деже важлива» – оцінювалася у 2 бали; «важлива» – 1 бал; «не важлива» – 0 балів. Результати експертного опитування подані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати експертного опитування щодо складових громадянської відповідальності учнівської молоді

Складові громадянської відповідальності	Дуже важлива	Важлива	Не важлива	Сума балів	Ранг	Коефіцієнт вагомості
громадянська ідентифікація	19	4	1	42	1	0,069652
готовність свідомо приймати і добровільно виконувати існуючі закони	20	1	3	41	2	0,067993
сформована система загальнолюдських і національних цінностей	18	3	3	39	3	0,064677
уміння передбачати наслідки своїх дій і вчинків	15	9	0	39	4	0,064677
усвідомлення власної відповідальності за все навколишнє	17	4	3	38	5	0,063018
повага до державних символів, історії, культури	12	11	1	35	6	0,058043
патріотизм	12	9	3	33	7	0,054726
вмотивованість до суспільно значимих дій і вчинків	14	4	6	32	8	0,053068
вибір професії за здібностями	10	12	2	32	9	0,053068
історичні, політико-правові знання	13	5	6	31	10	0,05141
готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та права	8	15	1	31	11	0,05141
усвідомлена потреба в приналежності до певної соціальної групи, народу	10	9	5	29	12	0,048093
розвинута потреба у самореалізації в системі «громадянин-держава»	9	10	5	28	13	0,046434
усвідомлена потреба в засвоєнні системи знань	8	11	5	27	14	0,044776
розуміння власної неповторності, унікальності	5	12	7	22	15	0,036484
толерантне ставлення до інших людей	2	18	4	22	16	0,036484
соціальні й особистісні спонукальні чинники	1	14	9	16	17	0,026534
здатність відстояти свою	2	11	11	15	18	0,024876

точку зору						
активна участь в громадській діяльності	0	15	9	15	19	0,024876
вміння переконати опонента у розмові на гостру тему	0	14	10	14	20	0,023217
розвинена потреба допомагати іншим	1	11	12	13	21	0,021559
суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні вміння	0	9	15	9	22	0,014925

Результати експертного опитування засвідчують, що найбільш важливими складовими громадянської відповідальності учнівської молоді є: громадянська ідентифікація, готовність свідомо приймати і добровільно виконувати існуючі закони, сформована система загальнолюдських і національних цінностей, уміння передбачати наслідки своїх дій і вчинків, усвідомлення власної відповідальності за все навколишнє, повага до державних символів, історії, культури, патріотизм, вмотивованість до суспільно значимих дій і вчинків, вибір професії за здібностями, історичні, політико-правові знання, готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та права, усвідомлена потреба в приналежності до певної соціальної групи, народу, розвинута потреба у самореалізації в системі «громадянин-держава», усвідомлена потреба в засвоєнні системи знань.

Висновки і перспективи (Discussion). У процесі дослідження встановлено найбільш важливі складові громадянської відповідальності учнівської молоді. Означені складові вважаємо за доцільне структурувати за компонентами. Так, до мотиваційно-вольового компоненту відносимо: вмотивованість до суспільно значимих дій і вчинків, усвідомлена потреба в приналежності до певної соціальної групи, народу, розвинута потреба у самореалізації в системі «громадянин-держава», усвідомлена потреба в засвоєнні системи знань. Когнітивний компонент передбачає усвідомлення власної відповідальності за все навколишнє, історичні, політико-правові знання. Емоційно-ціннісний компонент включає громадянську ідентифікацію, сформовану систему загальнолюдських і національних цінностей, повагу до державних символів, історії, культури, патріотизм. Поведінковий компонент складають готовність свідомо приймати і добровільно виконувати існуючі закони, уміння передбачати наслідки своїх дій і вчинків, вибір професії за здібностями, готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та права.

Список використаних джерел

1. Сопівник І.В. Громадянське виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів: [монографія] / І.В.Сопівник. – К.:«ЦП Компринт», 2012. – 245 с.
2. Сопівник І.В. Проблема виховання громадянина в історії української педагогічної думки / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Вип. 88, 2005. – С. 189-198.
3. Сопівник І.В. Особливості громадянського виховання студентів на прикладі вищих аграрних закладів освіти / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Вип. 68, 2003. – С. 175-183.
4. Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 /

Сопівник Ірина Віталіївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Київ, 2014. – 40 с.

5. Левківський М.В. Соціально-громадянська відповідальність особистості / М.В. Левківський // Наукові записки. – Вип. 52. – Ч.1. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград. – 2003. – С.44-47.

6. Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : дис... док. пед. наук: 13.00.07 / Сопівник Ірина Віталіївна ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2014. – 494 с.

References

1. Sopivnyk I.V. Hromadianske vykhovannia studentiv ahrarykh vyshchych navchalnykh zakladiv: [monohrafiia] / I.V.Sopivnyk. – K.:«TsP Komprint», 2012. – 245 s.

2. Sopivnyk I.V. Problema vykhovannia hromadianyna v istorii ukrainskoi pedahohichnoi dumky / I. V. Sopivnyk // Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarynoho universytetu. – Vyp. 88, 2005. – S. 189-198.

3. Sopivnyk I.V. Osoblyvosti hromadianskoho vykhovannia studentiv na prykladi vyshchych ahrarykh zakladiv osvity / I. V. Sopivnyk // Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarynoho universytetu. – Vyp. 68, 2003. – S. 175-183.

4. Sopivnyk I.V. Teoriia i praktyka vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Tekst] : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.07 / Sopivnyk Iryna Vitaliivna ; Shhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia. – Kyiv, 2014. – 40 s.

5. Levkivskiy M.V. Sotsialno-hromadianska vidpovidalnist osobystosti / M.V. Levkivskiy // Naukovi zapysky. – Vyp. 52. – Ch.1. – Seriya: Pedahohichni nauky. – Kirovohrad. – 2003. – S.44-47.

6. Sopivnyk I.V. Teoriia i praktyka vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Tekst] : dys... dok. ped. nauk: 13.00.07 / Sopivnyk Iryna Vitaliivna ; Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – K., 2014. – 494 s.

СТРУКТУРА ПОНЯТИЯ «ГРАЖДАНСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ»

К. А. Пекач

Аннотация. В статье проведен анализ нормативных документов и работ отечественных и зарубежных исследователей по структурированию понятия «гражданская ответственность». Представлены результаты экспертной оценки по отбору основных составляющих гражданской ответственности учащейся молодежи. Смоделирован структуру гражданской ответственности личности.

Ключевые слова: гражданское воспитание, ответственность личности, гражданская ответственность, гражданское самосознание, гражданская же идентификация, гражданские ценности, гражданская поведение.

STRUCTURE OF THE CONCEPT OF «CIVIL LIABILITY PUPLES»

К. А. Pekach

Abstract. The article analyzes the normative documents and works of domestic and foreign researchers on the structuring of the concept of "civic responsibility". The results of the peer review on the selection of the main components of a

civil liability of young students. Modeled structure of the civil responsibility of the person.

Keywords: *civic education, the responsibility of the individual, civic responsibility, civic consciousness, the identification of civil, civic values, civic behavior.*

УДК:37.013.42:377:005.336.2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

О. М. ПРОХОРЧУК, асистент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій у освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: 1amen1@ukr.net

Анотація. *У статті висвітлено педагогічні умови які сприяють формуванню дослідницької компетентності у майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки.*

Ключові слова: *педагогічні умови, вагомість умов, обставини формування дослідницької компетентності.*

Актуальність. (Introduction) Формування дослідницької компетентності бакалаврів соціальної педагогіки у процесі професійної підготовки передбачає створення таких навчально-виховних ситуацій, за яких цей процес здійснюється системно, продуктивно і послідовно. Зрозуміло, що урахувати всю систему педагогічних детермінант цілеспрямованого розвитку дослідницьких здатностей студентів вкрай важко, тому є необхідність зупинити свій пошук на визначенні основних, домінуючих педагогічних умов і їх обґрунтуванні.

Аналіз останніх джерел і публікацій (Analysis of recent researches and publications). Праці таких науковців як: Н. Аксьонова; Л. Голуб; В. Кліментьєва; Ю. Комарова; В. Костянтинов; Я. Кривенко; Є. Лебедева; О. Макарова; А. Митяєва; О. Набієва; О. Нестерова; Л. Саляхова; Г. Семенова; В. Сотник; В. Тагіров; Н. Таїрова; А. Ушакова; Н. Федотова; О. Феськова; Л. Форкунова; Ж. Шабанова; І. Янюк; Н. Бондаренко, дають приблизне уявлення щодо умов формування дослідницької компетентності у студентів вищих навчальних закладів.

Втім серед усього розмаїття наукової літератури, проблемі формування цієї компетентності у майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки не присвячено жодної праці.

Мета (Purpose) статті На основі теоретичного аналізу і експертного оцінювання визначити провідні педагогічні умови формування дослідницької компетентності.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду.

Результати (Results). Теоретичний аналіз показав нам, що у філософській літературі «умови» розкривають як співвідношення предмету з явищами,

---

© О. М. Прохорчук, 2016